

Bijlage 3 Waterlijk gebied

Zeeuwse Zoute Wateren

Inleiding

Zeeland is de meest zonnrijke provincie, er staat altijd wind, het water is altijd in beweging en bevat volop biomassa. Ondanks de kwetsbaarheid van het gebied wordt er al geïnvesteerd in duurzame energieopwekking: windturbines om en waterturbines in de Oosterscheldekering, Tidal Testing Centre bij de Grevelingendam en diverse windparken. Van de bijna 3000 vierkante kilometer van Zeeland is ongeveer 65% water. Met uitzondering van het Krammer-Volkerak en het Volkerak Zoommeer zijn alle Zeeuwse oppervlaktewateren meer of minder zout.

De prijsvraag richt zich voor het toepassingsgebied *Zeeuws Zoute Wateren* op ideeën voor toekomstige praktijkproeven meervoudig gebruik op of in het zoute water. Van noord naar zuid zijn dat het Grevelingenmeer, de Oosterschelde, het Veerse Meer en de Westerschelde. Door het intensieve gebruik van deze wateren en de bijzondere natuurwaarden ligt er voor het realiseren van de energie-opgave een grote uitdaging voor meervoudig gebruik, landschappelijke inpassing en participatie. Vanwege het zoute milieu, al dan niet in combinatie met getijdeverschil, is het te verwachten dat praktijkproeven nodig zijn om technologische innovaties te testen.

Op onderstaand kaartje staat aangegeven welke wateren zout zijn en of er getijdeverschillen aanwezig zijn. Het Grevelingenmeer, de Oosterschelde, het Veerse meer en de Westerschelde maken deel uit van het toepassingsgebied. De sluisen (inclusief bijbehorende hoog- en laagbekkens) en waterkeringen die grenzen aan het water zijn dus *geen* onderdeel van het toepassingsgebied. Op deze locaties is namelijk al sprake van duurzame energieopwekking en van concrete plannen voor uitbreiding en doorontwikkeling, die *buiten* de prijsvraag worden gehouden.

Gebiedsbeschrijving en kaartmateriaal

De Zeeuwse zoute wateren hebben grote internationale betekenis voor de natuur en dit is ook de reden dat zij zijn opgenomen in het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura 2000). De Oosterschelde heeft bovendien de nationale status van Nationaal Park. Het is natuurlijk ook nodig om rekening te houden met beheer en onderhoud van het watersysteem en de vaarwegen (stormvloedkering, dijken en dammen, vaargeulen en sluisen). De (economische) druk op de beschikbare ruimte is groot. De wateren zijn van groot (inter)nationaal belang voor scheepvaart (zee- en binnenvaart, toegang tot en verbinding tussen havens), recreatie (o.a. zeilen, surfen, kitesurfen en duiken) en toerisme. Niet alleen op, maar ook aan het water speelt recreatie een belangrijke rol; de dammen zijn bijvoorbeeld een gewilde locatie voor het beoefenen van *active leisure* sporten. Voor visserij is het gebruik van de natuurlijke bronnen in de Zeeuwse wateren belangrijk. De grootste sector is die van de schelpdiervisserij en –kweek (vooral mosselen en oesters), de Zeeuwse roem. Verder wordt er gevist op garnalen, kreeften, paling, platvis en rondvis en vindt er aquacultuur, zoals zeewierteelt, plaats. Door zeespiegelstijging ontstaat de noodzaak om van zoete naar zoute teelten te gaan.

In vier afzonderlijke meer gespecificeerde gebiedsbeschrijvingen is meer detailinformatie te vinden voor het Grevelingenmeer, de Oosterschelde, het Veerse Meer en de Westerschelde (vier specifieke gebiedsbeschrijvingen staan onderaan dit document).

Relevant kaartmateriaal (gebruik, scheepvaartroutes, beheer, etc.) is [hier](#) te vinden, onder het kopje “deel ontwerpbeheerplan 2015 – 2021”, waarbij de voor betreffende deelgebieden afzonderlijke kaarten zijn te vinden. De kaarten geven de situatie in 2006 weer en zijn daarom indicatief.

Wettelijke kaders en geldend beleid

Voor het ondernemen van activiteiten in de Zeeuwse zoute wateren zijn de volgende wettelijke kaders van belang:

Waterwetgeving

- Waterwet: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0025458/>
- [Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren 2016 - 2021](#)

Natuurwetgeving

- Wet Natuurbescherming: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/>
- Natura 2000-doelstellingen en beschermingsregimes in het kader van de Wet natuurbescherming: [Natura 2000 Beheerplan Deltawateren 2016-2022](#), informatie per Zeeuws zoet water:
  - Natura 2000 beheerplan per deelgebied in map “Beheerplan”
  - Besluit ter beperking van de toegankelijkheid per deelgebied in map “Toegangsbeperkingsbesluiten”

Provinciaal ruimtelijke kaders

In 2019 zal een nieuwe provinciale omgevingsvisie van kracht zijn die nu nog in ontwikkeling is. Voor initiatieven (inclusief praktijkproeven) in 2019 en verder zijn de dan geldende kaders van toepassing.

Op dit moment zijn de volgende kaders van toepassing:

- [Omgevingsplan Zeeland 2012-2018 \(herziene versie 2016\)](#)
- [Verordening ruimte provincie Zeeland](#)
- [Zeeuwse kustvisie](#)

SPECIFIEKE GEBIEDSBESCHRIJVINGEN

1. Grevelingenmeer

Karakteristieken

Oppervlakte:	14.000 ha, waarvan water 10.800 ha
Oevers en eilanden:	3.120 ha
Jaar van afsluiting:	1971
Water:	zout, geen getij
Diepte gemiddeld:	- 5,4 m NAP
Diepte maximaal:	- 48 m NAP

Water

- afgedamde zeearm met hoge dijken, diepe geulen en eilanden
- helder water met zicht tot 4 meter diep
- waterpeil onder normale omstandigheden tussen maximaal NAP -10 cm en minimaal NAP -30 cm, middenpeil zoveel mogelijk gehouden op NAP -20 cm
- tijdens broedseizoen wordt gestuurd op een middenpeil van NAP -26 cm en in de periode september–februari wordt in drie perioden van drie weken gestuurd op een middenpeil NAP -16 cm
- peilbeheer vindt plaats met de Brouwerssluis in de Brouwersdam en de Flakkeese Spuisluis in de Grevelingendam

Ecologie

- verruigde zoete vegetatie op oevers en eilanden
- zilte vegetatie op lage oevers
- kenmerkende soorten: groenknolorchis, zeekraal, lamsoor, oester, noordse woelmuis, paling, zeehond

Economie

- oesterkweek, paling- en kreeftenvisserij
- recreatievaart, jachthavens met verblijfrecreatie en duiksport
- Brouwersdam hotspot voor dagrecreatie en evenementen
- sportvisserij

Veiligheid

- dijken zijn voormalige zeedijken
- Brouwersdam en Grevelingendam zijn primaire waterkeringen

Beheer

Natuurgebieden en dagrecreatieterreinen worden beheert door Staatsbosbeheer, Natuur- en Recreatieschap De Grevelingen, Rijkswaterstaat, Groenservice Zuid-Holland, Zuid-Hollands Landschap, waterschappen Hollandse Delta en Scheldestromen, en particulieren.

Rijkswaterstaat en beide waterschappen beheren en onderhouden de (primaire) waterkeringen, het watersysteem en de kunstwerken. Om de veiligheid te waarborgen worden de dijken waar nodig versterkt. Rijkswaterstaat voert het nautisch beheer van het hoofdvaarwegennet uit, het waterkwantiteitsbeheer en het waterkwaliteitsbeheer.

Uitdagingen

- *Rekening houden met natuurwaarden*

Het Grevelingenmeer is een voormalige zeearm gelegen tussen Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland. Toen de zeearm door de Deltawerken afgesloten werd (Grevelingendam in 1964 en de Brouwersdam in 1971), ontstond het grootste zoutwatermeer van Europa. Het Grevelingenmeer heeft zich sindsdien ontwikkeld tot een waardevol en veelzijdig natuurgebied van (inter)nationale betekenis. Het Grevelingenmeer is een belangrijk leefgebied voor broedvogels, (doortrekkende en overwinterende) watervogels en roofvogels. Daarnaast is het van belang voor estuariene natuur en hieraan gebonden soorten. Ook komt de gewone zeehond sinds enkele jaren voor in het Grevelingenmeer en produceert zij hier ook nakomelingen. Daarom is het meer opgenomen in het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura 2000).

- *Rekening houden met recreatie, visserij en schelpdierkweek*

Het Grevelingenmeer heeft veel verschillende gebruiksfuncties. De belangrijkste zijn beroepsvisserij (kreeft, paling en oesters) en recreatie (recreatievaart, watersporten, onderwatersport, zwemwater, oeverrecreatie, sportvisserij). De dammen zijn een gewilde locatie voor het beoefenen van *active leisure* sporten. Het Grevelingenmeer is van belang voor de recreatievaart. Er bevinden zich dan ook 10 jachthavens in het gebied. Via de Grevelingensluis in de Grevelingendam staat het Grevelingenmeer in verbinding met de Oosterschelde. Voor de beroepsvaart heeft het Grevelingenmeer nauwelijks betekenis, er vinden minder dan duizend passages per jaar plaats. Langs het meer liggen geen grote havens.

2. Oosterschelde

Karakteristieken

Oppervlakte:	35.076 ha, waarvan water 30.352 ha
Schorren:	643 ha
Platen en slikken:	11.356 ha
Jaar van realisatie:	1960 Zandkreekdam, 1965 Grevelingendam, 1969 Volkerakdam, 1986 Oosterscheldekering en Oesterdam en 1987 Philipsdam
Water:	zout, getij
Diepte gemiddeld:	- 9 m NAP
Diepte maximaal:	- 42 m NAP

Water

- open zeearm met een getijslag van 3,25 meter (ter hoogte van Yerseke) zonder verbinding met de rivier
- helder voedsel- en slibarm water

Ecologie

- schorren met zoutwatervegetatie
- platen en slikken met schaal- en schelpdieren en wormen
- voedselbron voor steltlopers, eenden en ganzen
- kenmerkende soorten: zeehond, bruinvis, zeebaars, harder, drieteenstrandloper, scholekster, tureluur, zeekraal, lamsoor

Economie

- mossel- en oesterkweek, visserij op rond- en platvis, garnalen en ansjovis, zeewierkweek
- waterrecreatie (wind- en kitesurfen, recreatievaart)
- jachthavens en verblijfsrecreatie
- steden en dorpen aan het water
- afwatering polderwater landbouw

Veiligheid

- dijken voldoen aan de norm in combinatie met stormvloedkering
- stormvloedkering

Beheer

Waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat beheren en onderhouden de (primaire) waterkeringen, het watersysteem en de kunstwerken. Om de veiligheid te waarborgen worden de dijken en onderwateroevers waar nodig versterkt. Rijkswaterstaat voert het nautisch beheer uit van het hoofdvaarwegennet, het waterkwantiteitsbeheer (via het peilbeheer van binnendijkse gebieden) en het waterkwaliteitsbeheer. De polderlozingen vallen onder beheer van het waterschap. Verder vindt wateruitwisseling plaats met het Veerse Meer via een doorlaatmiddel in de Zandkreekdam, met het Grevelingenmeer via een doorlaatmiddel in de Grevelingendam en met het Rammegors via een doorlaatmiddel in de Krabbenkreekdam.

Verscheidene delen in de Oosterschelde zijn in beheer gegeven bij Natuurorganisaties, zoals Staatsbosbeheer (deel Schelphoek), Stichting Het Zeeuwse Landschap (Slaak) en Natuurmonumenten (zuidoostelijke strook vanaf de Oesterdam tot Yerseke).

Uitdagingen

- *Rekening houden met natuurwaarden*

De Oosterschelde is het kloppende hart van de Zeeuwse Delta. Het gebied Oosterschelde staat gedeeltelijk in open verbinding met de Noordzee, waardoor er zoute invloed en getijdenwerking aanwezig is. Dit zorgt ervoor dat er getijdennatuur is met droogvallende slikken en platen, en schorren met zilte begroeiingen, ondieptes en (diepe) geulen. Sinds de Oosterschelde aan de oostzijde volledig is afgedamd, en aan de westzijde gedeeltelijk, is de dynamiek sterk afgenomen. De Oosterschelde is van grote internationale betekenis voor vogels: het gebied vormt een zeer belangrijk leefgebied voor kustbroedvogels en is voor trekvogels een onmisbare schakel als ruigebied of als tussenstop om te voedsel te verzamelen en te rusten. Zeehonden gebruiken de droogvallende platen om te rusten. Hiervoor (onder andere) is de Oosterschelde opgenomen in het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura 2000). Ook heeft de Oosterschelde sinds 2002 de status van Nationaal Park.

Voordat de Deltawerken waren aangelegd, stond de Oosterschelde onder invloed van sterke getijstroom en rivierdynamiek. Het krachtige samenspel hiervan sleet diepe geulen uit en sediment werd hoog afgezet op platen, slikken en schorren. De aanleg van de Oosterscheldedekering zorgde voor een forse afname van het getij en een afname van de aanvoer van zand vanuit de Noordzee/Voordelta. Als gevolg van de aanleg van de Oesterdam en de Philipsdam stopte de invloed vanuit de rivieren. Door het verminderen van deze sediment verplaatsende krachten zoekt het systeem naar een nieuw evenwicht. De geulen onttrekken sediment vanuit slikken en platen: de Oosterschelde lijdt aan 'zandhonger'. Het belangrijkste ecologische gevolg is het gestage verdwijnen van ondiep intergetijdengebied (platen en slikken). Een initiatief mag niet leiden tot versterking van de zandhonger.

- *Rekening houden met beroeps- en recreatievaart*

Er loopt een drukke scheepvaartroute door de Oosterschelde die de Zeeuwse en Vlaamse havens verbindt met de Rotterdamse haven en het achterland in Duitsland. Verwacht wordt dat het belang van deze scheepvaartroute in de toekomst verder zal toenemen. Het is de bedoeling dat een vlotte en veilige doorvaart mogelijk blijft.

- *Rekening houden met recreatie*

Het gebied van groot (inter)nationaal belang voor recreatie en toerisme. Recreatief medegebruik is o.a. kitesurfen, flightboarden, snelvaren, waterscooters, jetski's, duiken en zwemmen.

- *Rekening houden met visserij en schelpdierkweek*

De Oosterschelde is van groot belang voor de schelpdiervisserij en -kweek (mosselpercelen, mosselhangcultures, mosselzaadinstallaties, oesterpercelen). Als er voldoende kokkels als voedsel voor vogels aanwezig is, mag er ook mechanisch en handmatig op kokkels gevist worden. Naast schelpdiervisserij is er visserij op tong, schol, zeebaars, soms garnalen, kreeft, ansjovis en paling, en vindt er zeeiwerteelt plaats.

3. Veerse Meer

Karakteristieken

Oppervlakte:	3.990 ha, waarvan water 2.030 ha (zomer) / 1.742 ha (winter)
Oevers en eilanden:	1.960 ha (zomer) / 2.248 ha (winter)
Jaar van afsluiting:	1961
Water:	zout, zeer beperkt getij
Diepte gemiddeld:	-5 m NAP
Diepte maximaal:	- 25 m NAP

Water

- afgesloten voormalige zeearm, oude zeedijken, diepe geulen en eilanden, met doorlaatmiddel naar de Oosterschelde: Katse Heule
- stabiel zoutgehalte, getijverschil 10 cm, peil zomer -10 cm NAP, winter -30 cm NAP

Ecologie

- eilanden rustgebieden voor vogels, zoetwatervegetatie op de eilanden en voorlanden (voormalige schorren en slikken) lokaal in eindstadium bos
- door harde oeverbescherming weinig zilte oevervegetatie
- kenmerkende soorten: aalscholver, meerkoet, paling

Economie

- intensieve waterrecreatie (waterskiën, wind- en kitesurfen, zeilen)
- visserij op paling, kreeft, rond- en platvis, kweek van oesters, tapijtschelpen en kokkels op de bodem en invang van mosselzaad en kweek van mosselen in hangcultuur; sportvisserij
- jachthavens en verblijfsrecreatieve complexen
- stadskernen en dorpen aan het water
- afwatering polderwater landbouw

Veiligheid

- primaire waterkeringen voldoen aan de norm (Veersedam en Zandkreekdam)

Beheer

Natuurgebieden en dagrecreatieterreinen worden beheert door Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat, het waterschap Scheldestromen en particulieren. Rijkswaterstaat en waterschap Scheldestromen beheren en onderhouden de (primaire) waterkeringen, het watersysteem en de kunstwerken. Om de veiligheid te waarborgen worden de dijken waar nodig versterkt. Rijkswaterstaat voert ook het nautisch beheer van het hoofdvaarwegennet, het waterkwantiteitsbeheer (via het peilbeheer) en het waterkwaliteitsbeheer. Het waterschap Scheldestromen beheert daarbij de recreatieve voorzieningen.

Uitdagingen

- *Rekening houden met natuurwaarden*
Het Veerse Meer is een afgesloten voormalige zeearm met oude zeedijken, diepe geulen en eilanden. Na de aanleg van de Zandkreekdam (1960) en de Veerse Gatdam (1961) verdwenen eb en vloed uit het gebied en werd het Veerse Meer een brakwatermeer. Door de ingebruikname van het doorlaatmiddel (in de Zandkreekdam) de Katse Heule in 2004 is het meer zout geworden: er wordt zout water uit de Oosterschelde ingelaten met een gemiddeld debiet van 40 m³/sec. Er heerst 's zomers zuurstofloosheid in diepere delen van het meer en er is sprake van een

behoorlijk temperatuurverschil bij opwarming in het voorjaar (en afkoeling najaar) tussen diepe en ondiepe delen. Het Veerse Meer is een belangrijk leefgebied voor kustbroedvogels, moerasbroedvogels en (doortrekkende en overwinterende) watervogels. Ook is het gebied een hoogwatervluchtplaats voor overtuigende vogels van de Oosterschelde en Westerschelde. Om deze redenen is het gebied opgenomen in het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura 2000).

- *Rekening houden met beroeps- en recreatievaart*

Er zijn tal van jachthavens en verblijfsrecreatieve complexen rondom het Veerse Meer te vinden doordat veel dorpen aan het water zijn gelegen. Het Veerse Meer is onderdeel van de doorgaande scheepvaartroute van de Oosterschelde via het Kanaal door Walcheren naar Middelburg en Vlissingen-Oost. Ook loopt er een secundaire vaarweg in de oost-westrichting die wordt gebruikt door zowel de beroeps- als de recreatievaart. Het is de bedoeling dat een vlotte en veilige doorvaart mogelijk blijft.

- *Rekening houden met recreatie, visserij en schelpdierkweek*

Het Veerse Meer wordt vooral gebruikt voor recreatie en visserij, die voor behoorlijke ruimtedruk zorgen. Het meer wordt intensief gebruikt voor waterrecreatie als waterskiën, wind- en kitesurfen en zeilen. Beroepsvisserij wordt door twee bedrijven in het gebied uitgeoefend en één bedrijf houdt zich bezig met de beroepsmatige kweek van tapijtschelpen en kokkels. Daarnaast worden oesters op bodempercelen gekweekt en wordt mosselzaad ingevangen en mosselen gekweekt in hangcultures. Er vindt op beperkte schaal sportvisserij plaats.

Extra informatie

[Delta-expertise wiki](#)

4. Westerschelde

Karakteristieken

Oppervlakte:	31.900 ha, waarvan water 19.600 ha
Schorren:	2.800 ha
Platen en slikken:	7.600 ha
Niet afgesloten	
Bepalend jaartal:	De Scheldeverdragen uit 2005 regelen veiligheid, toegankelijkheid en natuur
Water:	zout met gradiënt, getij
Diepte drempels vaargeul:	13,1 m NAP (eb), 15,5 m NAP (vloed)
Diepte maximaal:	-67 m NAP

Water

- hoge dijken/diepe geulen
- open estuarium met bewegend meergeulensysteem, schorren en platen
- natuurlijke overgang zoet - zout, voedsel- en slibrijk water
- trechtersvormige monding
- getijslag oplopend van 3,80 (Vlissingen) tot 5,50 meter (Antwerpen)

Ecologie

- schorren met zoutwatervegetatie
- platen, slikken en ondiep water met microalgen, schaal/schelpdieren en wormen
- voedselbron voor steltlopers, eenden, ganzen en vissen
- kenmerkende soorten: zeehond, bruinvis, fint, houting, grote stern, grauwe gans, zilverplevier, zeekraal, lamsoor

Economie

- voor binnen- en zeescheepvaart / diverse zeehavens
- kerncentrales, chemische en biobased industrie
- beroepsvisserij (rond- en platvis en garnalen)
- winning van oppervlakedelfstoffen (schelpen)
- jachthavens
- steden en dorpen aan het water
- recreatief medegebruik dijken (o.a. zwemmen, sportvisserij)
- afwatering polderwater landbouw

Veiligheid

- dijken voldoen aan de norm

Beheer

Natuurgebieden, stranden en dagrecreatieterreinen worden beheert door Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Zeeuwse Landschap en waterschap Scheldestromen. Tijdens de periode van uitvoering van het Rijksinpassingsplan van de Hertogin Hedwigepolder voert de provincie Zeeland het beheer.

Waterschap Scheldestromen en Rijkswaterstaat beheren de primaire waterkeringen. Om de veiligheid te waarborgen worden de dijken en vooroevers onderhouden en waar nodig versterkt. Rijkswaterstaat voert het nautisch beheer van het hoofdvaarwegennet uit, het waterkwantiteits- en het waterkwaliteitsbeheer. Dit gaat veelal in combinatie met Vlaanderen in het Gemeenschappelijk Nautisch Beheer. Om een vlotte en veilige scheepvaart op de Schelde en haar aanloopgebieden in zee te garanderen, werken Vlaanderen en Nederland samen. De GNA zorgt dagelijks voor veilig en

vlot scheepvaartverkeer. Een nautische aansturing over de verkeersstroom wordt verzekerd door een goede samenwerking tussen alle betrokken diensten.

Uitdagingen

Rekening houden met natuurwaarden

De Westerschelde is de zuidelijke tak in het oorspronkelijke mondingsgebied van de rivier de Schelde. Het is het enige overgebleven estuarium in de Zuidwestelijke Delta met stevige (morfologische) dynamiek, een groot getijverschil en een volledige zoet-zoutgradiënt. Dit zorgt voor een schakering aan dynamische, estuariene natuur die van grote internationale betekenis is, de reden dat dit gebied is opgenomen in het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura 2000).

Rekening houden met beroeps- en recreatievaart

De Westerschelde is één van de drukste vaarwegen van de wereld en wordt gebruikt door zeescheepvaart, binnenscheepvaart, veerdiensten, recreatievaart en dienst- en werkvaartuigen. Via drie kanalen staat de Westerschelde in verbinding met de andere Deltawateren. Deze zijn van west naar oost: het Kanaal door Walcheren, het Kanaal door Zuid-Beveland, en het Bathse Spuikanaal. Langs de Westerschelde zijn verschillende ankerplaatsen, waar ook overslag van lading plaatsvindt. Het traject Hansweert-Terneuzen is een belangrijke schakel in de noord-zuidroute voor de binnenscheepvaart; bij Hansweert gaan de schepen het Kanaal door Zuid-Beveland op, waarna ze via de Oosterschelde richting de Rotterdamse haven en het achterland in Duitsland gaan. Verwacht wordt dat het belang van deze scheepvaartroute in de toekomst verder zal toenemen. Het is de bedoeling dat een vlotte en veilige doorvaart mogelijk blijft.

Voor de scheepvaart worden de vaargeul en de havens op diepte gehouden door het baggeren van delen waar zand en slib zich ophopen. Deze baggerspecie wordt vervolgens gestort in andere delen van het gebied.

Extra informatie

- Breed scala aan onderwerpen: [publicaties Vlaams Nederlandse Scheldecommissie \(VNSC\)](#)
- [Ontwikkelingen in morfologie en hydraulica van de Westerschelde](#)
- [Brochure over de Agenda van de Toekomst](#) van de VNSC